

ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВИЩІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті обґрунтована необхідність дослідження проблеми організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання іншомовного професійного спілкування у немовних вищих навчальних закладах; визначені шляхи її удосконалення в умовах кредитно-модульної системи навчання.

Ключові слова: самостійна робота, самостійна навчальна діяльність, самостійна пізнавальна діяльність, самостійна навчально-пізнавальна діяльність, підручник, іншомовне професійне спілкування.

В умовах поширення міжнародного співробітництва на ринку праці сьогодні, як ніколи, зростає попит на спеціалістів, які володіють іноземною мовою та вміють реалізувати свої знання на практиці. Проте неспроможність сучасних випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) ефективно здійснювати комунікацію у процесі виконання професійних завдань, і відповідно, адаптуватися до професійного соціуму як своєї країни, так і світового співтовариства, породжує потребу у впровадженні нових технологій організації іншомовного професійно-орієнтованого спілкування. Оволодіння іншомовною професійною комунікативною компетентністю водночас породжує необхідність формування у студентів немовних спеціальностей процедурних знань ("навчатися вчитися"). Це завдання передбачено також Програмою англійської мови для професійного спілкування (2005) та Рамковою Програмою з німецької мови для професійного спілкування для ВНЗ України (2006) [9; 11]. Її виконання потребує, насамперед, створення педагогічних умов, спрямованих на формування досвіду самостійної пізнавальної діяльності студентів як передумови їхнього подальшого професійного зростання та самовдосконалення.

Питання організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ сьогодні можна вважати відносно новим. Її досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Так, ця проблема, її практична значущість продемонстрована шляхом здійснення психолого-педагогічного аналізу самостійної навчальної діяльності (О. В. Малихін, Т. О. Вахрушева, М. О. Князян, З. С. Кучер, В. В. Луценко, М. О. Недашківська, М. М. Солдатенко, А. В. Усова, І. М. Шимко, І. А. Шайдур, та ін); опосередковано виокремлена проблема організації самостійної пізнавальної діяльності, розвитку пізнавальної активності (Л. С. Виготський, О. М. Леонтєв, Н. О. Половникова, С. Л. Рубінштейн, Т. І. Веберг, Г. В. Рогова та ін.); формування умінь самостійної пізнавальної діяльності (М. Г. Гордієнко, М. А. Іванова та ін.). Проте лише незначна кількість дисертаційних досліджень присвячена проблемам організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів (В. Р. Мичковська, І. В. Шевченко, С. М. Кустовський). Пояснення цьому полягає в тому, що дотепер багато вчених-дидактів ототожнювали зміст самостійної роботи зі змістом самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Проте під кутом зору Болонського процесу постає проблема оновлення її змісту та адаптування до проблем сьогодення.

Мета цієї статті – проаналізувати наукові підходи до трактування проблеми організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності у вищій школі; визначити шляхи подальшого дослідження її організації у процесі навчання іншомовного професійного спілкування у немовних ВНЗ в умовах кредитно-модульної системи.

Самостійна навчально-пізнавальна діяльність, яка є однією з форм самостійної роботи, посідає вагомe місце у системі підготовки сучасного фахівця. Відповідно до вимог Болонського процесу на самостійну роботу у вищих навчальних закладах рекомендовано відводити 50-60% навчального часу. Зростання провідної ролі профільюючих дисциплін у системі підготовки спеціалістів нового покоління зумовило скорочення навчального часу, відведеного на предмети, що забезпечують фундаменталізацію освіти, у тому числі й на іноземну мову. Так, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України "Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента" від 09.07.2009 № 642 на вивчення іноземної мови відведено 5 ECTS (150 годин – за умови, що 1 кредит = 30 год.) [10]. Саме тому постає потреба перегляду форм і способів організації процесу формування іншомовного професійного спілкування у немовних ВНЗ та відповідно конструювання нових засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо) з метою виконання завдань, зазначених у освітньо-кваліфікаційних характеристиках спеціаліста.

Стрімкий розвиток інформаційно-технологічного суспільства, його нові запити щодо рівня компетентності фахівця у світлі проблеми неперервної освіти висувають вимоги щодо формування у студента процедурних знань ("навчатися вчитися") як основи ефективного і самостійного вивчення мови упродовж життя [4; 9]. Крім того, орієнтуючись на один з основних принципів реформ сьогодення: базовий

принцип, який має на меті розвиток самостійності та творчої активності особистості, готової до удосконалення свого фахового рівня протягом усього життя, проблема організації навчання іноземної мови набуває іншого контексту [6, с. 242]. А відтак навчання іноземною мовою під впливом умов, продемонстрованих у схемі, перетворюється на процес формування досвіду конструювання власних знань, умінь і навичок.

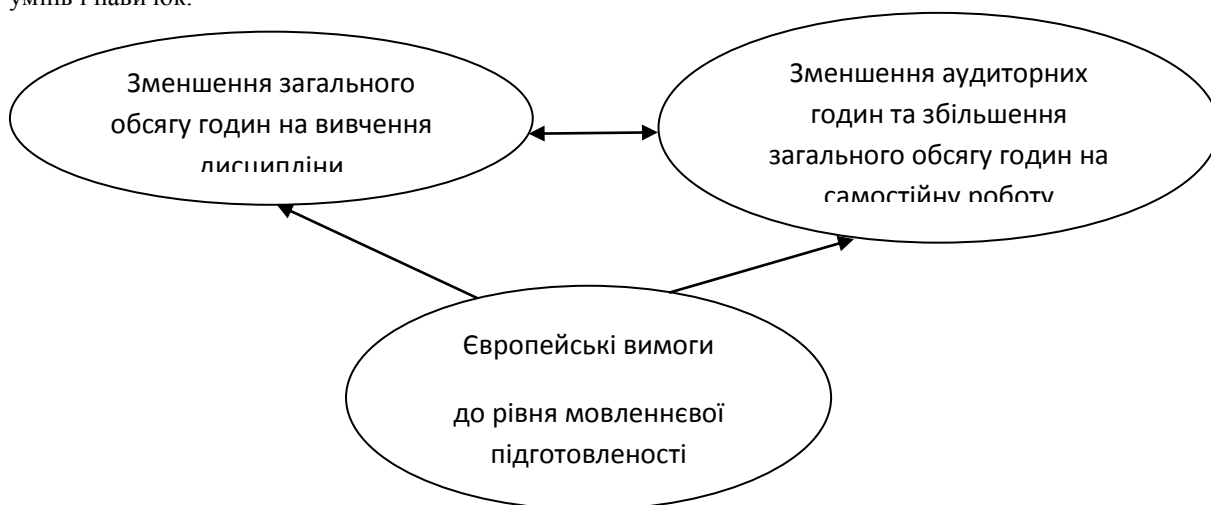

Схема 1. Передумови формування досвіду конструювання власних знань, умінь і навичок

Все це змушує викладачів іноземної мови у неможливих ВНЗ у процесі навчання спілкування зосередити увагу безпосередньо на пошуку інноваційних форм, методів і засобів організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студента з метою формування та розвитку гармонійно розвиненої, активної, творчої, готової до самоактуалізації особистості. У зв'язку з цим дуже важливо визначити сутність поняття "самостійна навчально-пізнавальна діяльність", адаптувавши її до підготовки фахівців.

Так, Л. М. Черчата розуміє під самостійною роботою особливу форму аудиторної або позааудиторної навчальної діяльності, організованої викладачем і зорієнтованої на формування певного рівня компетентностей, що забезпечують необхідний рівень сформованості знань, умінь і навичок, відповідних якостей особистості [16, с. 50].

М. М. Солдатенко визначає самостійну пізнавальну діяльність як складний пізнавальний процес, систему внутрішніх і зовнішніх дій, зумовлених єдністю мотивів та ціллю, спрямований на сприйняття і творче засвоєння знань; діяльність, яка здійснюється студентами у процесі навчальної роботи, відповідає вимогам навчальних планів і програм, де студенти під безпосереднім керівництвом викладача (або без нього) набувають знань, умінь і навичок, що приводить їх до нових пізнавальних результатів [14, с. 57-58].

На думку П. І. Підкасистого, така діяльність є важливою умовою формування вмінь самоорганізації і самодисципліни під час оволодіння особистістю методами пізнавальної діяльності. Її основне завдання полягає у формуванні в неї установки на систематичне самостійне поповнювання знань та удосконалювання навичок і розвиток умінь орієнтування у бурхливому потоці інформації [8, с. 149].

Дослідниця С. В. Заскалета уточнює це поняття, характеризуючи її як таку діяльність, що передбачає детермінованість, самомотивованість пізнавальної діяльності, що реалізується як система пізнавальних дій і зумовлена рівнем розвитку у студентів пізнавальних процесів та емоційно-вольової сфери [5, с. 33].

О. В. Малихін вважає, що самостійна навчальна діяльність – це діяльність, яка спрямована на особистісне і професійне самовдосконалення, в основі якого лежить усвідомлена орієнтація суб'єкта на самостійне здобуття знань, розвиток індивідуальних здібностей і стійке мотиваційно-вольове прагнення до самонавчання, самоорганізації, самоуправління, самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення [7, с. 45]. В. С. Бенера характеризує її як діяльність пізнання [1, с. 446]. Вона виконує такі основні функції: пізнавальна; навчальна; коригуюча; стимулююча; виховна; розвивальна і контролююча [7, с. 190]. Дослідниця О. В. Тинкалюк, аналізуючи процес організації самостійної роботи під час навчання іноземної мови, до цього переліку додає *прогностичну функцію*, яка полягає в повсякчасному передбаченні прогнозування того, як саме буде відбуватися процес навчання, яким буде процес засвоєння тієї чи іншої теми та оцінювання студентами завдання; *функцію персоналізації*, що дає змогу наблизити навчальну діяльність до майбутньої професії шляхом використання системи типових завдань з іноземної мови); *гностичну функцію*, мета якої сприяти врахуванню особливостей пізнавальних процесів кожного студента [15]. Головним її завданням є підвищення якості знань студентів, формування у них пізнавальної активності, самостійності, позитивної мотивації, інтелектуальних умінь [17]. Тому успіх її організації пов'язаний зі змістом пізнання; наявністю у студента необхідних знань, умінь і навичок та логічною послідовністю навчального процесу. З цим твердженням погоджується В. К. Буряк, який розглядає пізнавальну діяльність

як творчу навчальну роботу, проблемну за формою подачі матеріалу, практичну за способом її застосування, інтелектуально навантажену за змістом, самостійну за характером здобування знань. Саме така діяльність, на його думку, є стимулом до породження ідей [3, с. 19]. Це твердження нам уявляється доречним для розуміння структури процесу організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності під час оволодіння іншомовним спілкуванням у немовних ВНЗ, оскільки зазначає провідні чинники її реалізації. При цьому самостійна робота, яка є засобом організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у вищій школі, на думку М. І. Смирнової, виконує роль "...складового елементу, компонента технології навчання, спрямованого на формування самостійності в процесі самостійного пошуку студентів нових знань" [13, с. 53]. У зв'язку з цим завдання формування міжкультурної професійно орієнтованої комунікативної компетенції як складника діяльнісної компетенції вимагає використання особливих технологій. А відтак впровадження моделі організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, що включає кілька компонентів, на нашу думку, забезпечить успішну організацію навчання іншомовного професійного спілкування у немовних вищих навчальних закладах освіти. Схематично це зобразимо у такий спосіб.

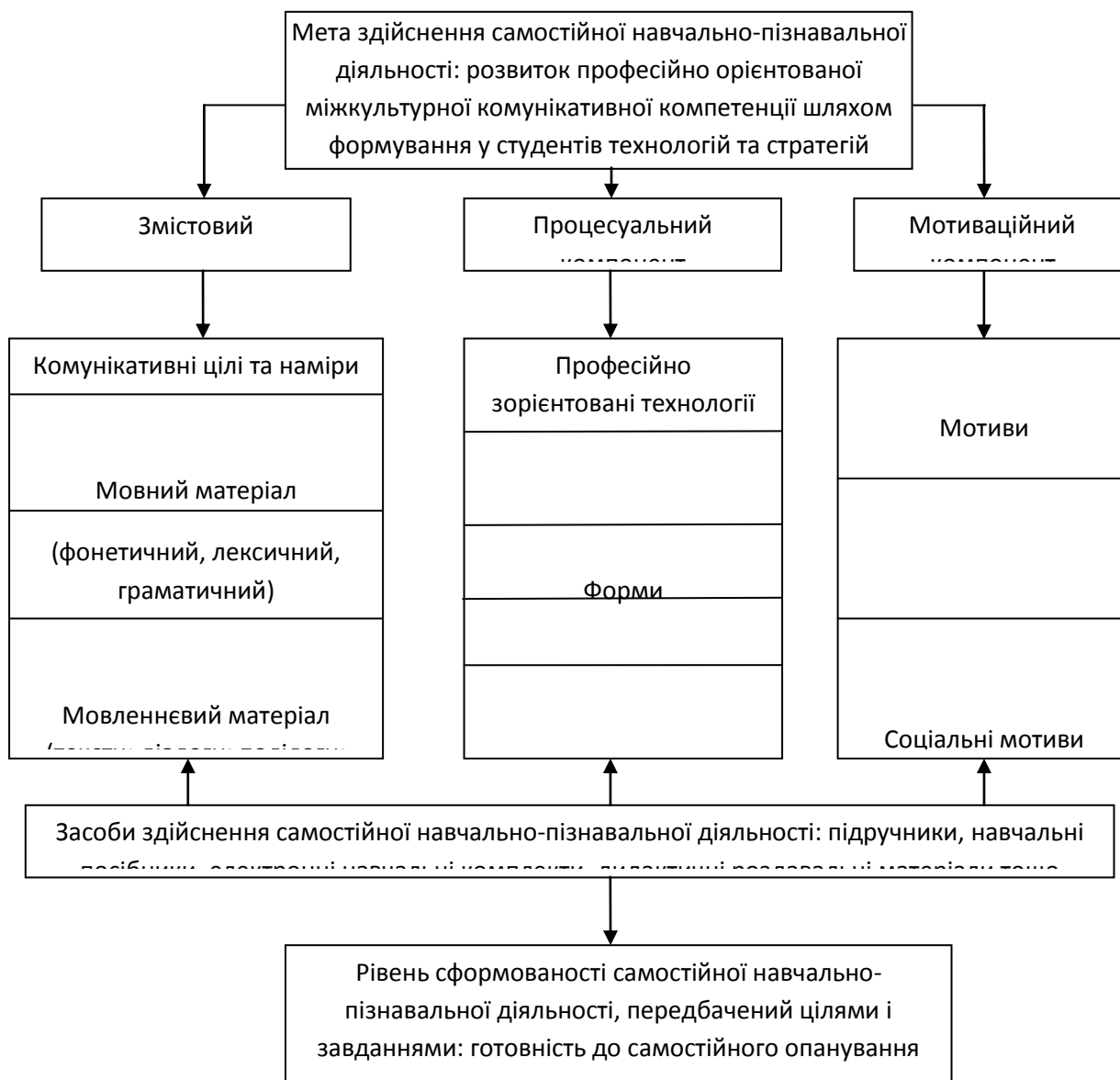

Схема 2. Модель самостійної навчально-пізнавальної діяльності студента

Відомо, що не кожний студент має однаковий рівень готовності до сприйняття нових знань, тому важливо враховувати його траєкторію володіння іншомовним спілкуванням. Саме тому питання організації самостійної пізнавальної діяльності в умовах кредитно-модульної системи тісно пов'язане з проблемою розвитку потенціалу кожного студента. А відтак може бути вирішено лише завдяки урізноманітненню підходів щодо її організації з урахуванням його індивідуальних психологічних особливостей. Так, відповідно до вимог з англійської мови для професійного спілкування формування індивідуального стилю

навчально-пізнавальної діяльності, на нашу думку, сприятиме успішному досягненню студентами-бакалаврами рівня B2 (Незалежний користувач) [9]. Необхідність його застосування ще більше зростає за умов недостатнього рівня сформованості мовних навичок і мовленнєвих умінь студентів. Підтвердженням цього є результати зрізу рівня навчальних досягнень з дисципліни "Іноземна мова", проведеного на I курсі факультету соціальної роботи Чернігівського державного технологічного університету. Виявлено, що коефіцієнт рівня навченості за В. П. Беспальком [2] становить 0,4% (максимум – 1). Це свідчить про те, що він значно поступається рівню, визначеному програмою, а тому він не може слугувати засадами для виконання завдань репродуктивного та продуктивного (творчого) характеру.

У зв'язку з цим ніхто з науковців та викладачів сьогодні не заперечуватиме, що негативний вплив на якість підготовки сучасних фахівців здійснює саме модель навчання, зокрема використання форм, методів, принципів організації навчального процесу, які не відповідають новим вимогам. А відтак упровадження нової моделі потребує суттєвого оновлення засобів навчання. У першу чергу, це стосується підручників (навчальних посібників), які за нових умов повинні бути зорієнтовані як на студента, так і на процес навчання [12].

Звісно, що усунення прогалин у навчанні студентів іншомовного професійного спілкування відповідно до вимог системи ECTS і внаслідок цього підвищення їхнього комунікативного рівня залежить від створення педагогічних умов, які ефективно забезпечуватимуть формування системи знань, умінь і навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності та її успішне функціонування. Проте, як засвідчує практика, результати самостійної та індивідуальної роботи не є показовими, оскільки студенти не використовують знання, набуті під час цих занять, якісно. А тому потрібно активно інтегрувати позааудиторну самостійну роботу до всієї навчальної діяльності. Для цього потрібно по-новому змоделювати навчальний процес, в якому самостійній навчально-пізнавальній діяльності відводилося б значне місце не лише в часовому відношенні, але й у змістовому розумінні. Завдання розроблення нового змісту навчання, конструювання нових засобів самоосвіти вимагає водночас і ретельного аналізу шляхів формування стратегічної компетенції у студентів немовних ВНЗ. Лише у такий спосіб належна організація їхньої самостійної навчально-пізнавальної діяльності забезпечить формування автономного стилю набуття мовленнєвого досвіду вже у нових умовах навчального та професійного середовища. У зв'язку з цим оптимізація самостійної роботи студентів у аудиторний та позааудиторний час розглядається нами як обов'язкова умова розвитку їхньої пізнавальної активності та формування стійкої мотивації до вивчення іноземної мови і культури упродовж життя.

Отже, створення якісно нового освітнього середовища, де б студенти мали змогу розвивати свої здібності та творчий потенціал шляхом реалізації власних потреб та інтересів у модельованій сфері професійної діяльності, можливо лише за умови комплексної організації системи самостійної навчально-пізнавальної діяльності, в основі якої закладена нова парадигма взаємовідносин "Викладач ↔ Студент". Ефективність її обумовлена впровадженням інноваційних форм, методів і засобів організації навчання, зокрема підручників / навчальних посібників, що сприяють формуванню у студентів готовності до самостійного опанування знань, умінь і навичок у процесі навчання іншомовного професійного спілкування і, таким чином, індивідуального стилю (власної стратегії) своєї навчально-пізнавальної діяльності.

Дослідження шляхів розроблення дидактичного та методичного забезпечення системи організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності відповідно до результатів діагностування індивідуально-психологічних особливостей студентів, аналіз чинних навчальних програм курсу щодо змістового наповнення – мета наших подальших наукових пошуків.

Використані джерела

1. Бенера В. Є. Розвиток теорії і практики самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищих закладів освіти України (друга половина XIX-початок XXI ст.) : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / В. Є. Бенера. – Київ, 2011. – 622 с.
2. Беспалько В. П. Теория учебника: Дидактический аспект [Текст] / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1998. – С. 61–63.
3. Буряк В. Методологічний аспект побудови навчального процесу [Текст] / В. Буряк // Вища школа. – 2007. – № 1. – С. 10–19.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст]; [за ред. С. Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Заскалета С. Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. Г. Заскалета. – Київ, 2000. – 187 с.
6. Кремень В. Г. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб [Текст]; [за ред. В. Г. Кременя; кол. авт.] – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 232–242.
7. Малихін О. В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.09 / О. В. Малихін. – Кривий Ріг, 2009 – 504 с.

8. Підкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П. И. Підкасистый. – М. : Педагогика, 1980. – 265 с.
9. Програма з англійської мови для професійного спілкування [Текст]; [кол. авт.: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
10. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 № 642 (Зі змінами внесеними згідно наказів МОН № 259 від 29.03.2010, № 831 від 25.08.2010). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4283](http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4283)
11. Рамкова Програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України [Текст]; [кол.авт.: Анеліна С. М., Аззоліні Л. С., Беньямінова Н. Є. та ін.]. – К. : Ленвіт, 2006. – 90 с.
12. Редько В. Г. Тенденції розвитку змісту і функцій сучасного шкільного підручника з іноземної мови [Текст] / В. Г. Редько // Проблеми сучасного підручника : збірник наукових праць [за наук. ред. В.М. Мадзігона]. – Київ, 2010. – № 1 (10). – С. 384–395.
13. Смирнова М. І. Дидактичні засади організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / М. І. Смирнова. – Київ, 2005. – 238 с.
14. Солдатенко М. М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект : монографія / М. М. Солдатенко – К. : Педагогічна думка, 2012. –168 с.
15. Тинкалюк О. В. Організація самостійної роботи студентів економічних спеціальностей в умовах кредитно-модульної організації навчального процесу у вищій школі на прикладі вивчення іноземної мови) / О. В. Тинкалюк // Наука і освіта. – 2011.– № 6. – С. 225–228.
16. Черчата Л. М. Організація самостійної роботи студентів гуманітарних факультетів вищих педагогічних закладів в умовах застосування інформаційних технологій навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. М. Черчата. – Полтава, 2013. – 230 с.
17. Шишкіна Н. О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. О. Шишкіна. – Харків, 2004. – 21 с.

Корогод Т. А.

К ПРОБЛЕМЕ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОМУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ

В статье обоснована необходимость исследования проблемы организации самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов в процессе обучения иноязычному профессиональному общению в неязыковых высших учебных заведениях; намечены пути ее совершенствования в условиях кредитно-модульной системы обучения

Ключевые слова: *самостоятельная работа, самостоятельная учебная деятельность, самостоятельная познавательная деятельность, самостоятельная учебно-познавательная деятельность, учебник, иноязычное профессиональное общение.*

Корогод Т. О.

TOWARDS THE PROBLEM OF ORGANIZING INDEPENDENT COGNITIVE ACTIVITY OF NONLINGUISTIC UNIVERSITY STUDENTS WHEN TEACHING PROFESSIONAL COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE

The necessity of researching the problem of the independent educational and cognitive students' activity in the process of teaching professional communication in a foreign language in non-linguistic higher educational establishments has been proved; the ways of improving its activity in the conditions of credit based modular learning system have been outlined in the article.

Key-words: *independent work; independent educational activity, independent cognitive activity, independent educational and cognitive activity, textbook, professional communication in a foreign language.*

Стаття надійшла до редакції 02.08.13

